
Карпенко І. В.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ХАРКІВСЬКА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ФІЛОСОФІЯ (РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ)

Абашник В. А. Харьковская университетская философия (1804-1920): монография: [в 2 т.] / В. А. Абашник – Х.: БУРУН и К, 2014. – Т. 1: 1804-1850 гг. – 750, XVI с.: ил. – ISBN 978-966-8391-44-6.

Нещодавно книжкова полиця історико-філософських видань поповнилась фундаментальною працею Абашніка Володимира Олексійовича «Харьковская университетская философия (1804–1920)». В короткому огляді, заторкуючи структуру та зміст роботи, варто зазначити, що в першому томі автор проаналізував розвиток університетської філософії від заснування кафедри теоретичної та практичної філософії в Харківському університеті (1804 р.) до її закриття російським урядом (1850 р.) В центрі уваги автора знаходяться основні віхи наукового шляху, викладання та публікацій професорів, ад'юнктів і лекторів філософської кафедри, а також філософські аспекти публікацій та викладання професорів інших кафедр етико-політичного відділення (1804-1834) та філософського факультету (1835-1850) Харківського університету.

У *Вступі* В. О. Абашнік вперше у вітчизняній літературі ґрунтовно аналізує перипетії запрошення представника німецької класичної філософії Й. Г. Фіхте до Харківського університету у 1804 р. У цьому сенсі були розглянуті першоджерела та відповідна дослідницька література різними мовами. Далі автор представив критичний огляд філософсько-правової позиції відомого українсько-російського просвітника та засновника Харківського університету В. Н. Каразіна (1773-1842). Окремий акцент тут було зроблено на впливі Й. Г. Фіхте та його праці «Замкнена торгова держава» (1800 р.) на погляди В. Н. Каразіна.

Перша глава присвячена засновникові Харківської університетської філософії Йоганну Баптисту, або Івану Єгоровичу Шаду (1758-1834). Спочатку автор вперше у дослідницькій літературі надає періодизацію життєвого та творчого шляху І. Є. Шада, зокрема щодо його навчання у Бамберзькій гімназії, викладацької та наукової діяльності у монастирі Банц та Йенському університеті. Далі аналізується філософська позиція І. Є. Шада, яка сформувалася під впливом творів Канта, Фіхте і Шеллінга, та особливості його викладання і наукових публікацій під час роботи у Харківському університеті у 1804-1816 рр. На завершення розглянуто загально-філософські впливи Шада в Україні, Росії, Білорусі, Прибалтиці, Грузії, Молдові та основні риси позицій представників «Харківської філософської школи І. Є. Шада». Однією з найважливіших заслуг Шада та його харківських учнів було започаткування вивчення творчості українського філософа-класика Г. С. Сковороди (1722-1794).

У *Другій главі* представлено огляд розвитку Харківської університетської філософії у 1817-1830 рр. Зокрема, тут в центрі уваги знаходиться позиція другого харківського професора філософії – Андрія Івановича Дудровича (1782-1830). Спочатку автор вказав на впливи натурфілософії Ф. В. Й. Шеллінга на публікації та викладання А. І. Дудровича у Харківському університеті в 1812-1830 рр. Далі вперше розглянуто погляди учня професора Дудровича та харківського викладача логіки й психології І. Я. Золотарьова, а також особливості історико-філософської позиції його другого учня – Захарія Савицького в його дисертації про моральне вчення (Харків, 1825).

Третя глава присвячена критичному аналізу викладання та публікацій професора кафедри теоретичної та практичної філософії Харківського університету Федора Федоровича Чанова (1783-1862), а також ад'юнкта цієї кафедри І. І. Гренберга у 1831-1834 рр. Автор тут вперше проаналізував їхні лекційні курси з логіки, антропології, моральної філософії та психології, які вони читали під впливом творів Канта, Шада, Гегеля та відомого німецького філософа-гегельянця – Г. Й. Гілдебранда (1788-1871). Поряд з цим, автор показав, що в рамках

Харківської університетської філософії названого періоду продовжувалося вивчення праць й творчого шляху Г. С. Сковороди. У цьому відношенні важливу роль відіграв харківський учень Дудровича і Чанова, майбутній молдавський та румунський мислитель Олександр Хашдеу (Хиждеу).

В *Четвертій главі* представлений аналіз філософської позиції професора філософії Матвія Миколайовича Протопопова (1794-1857). Зокрема, тут автор вказує на впливи філософії Платона на його позицію, а також на критичне ставлення Протопопова до філософії Гегеля і його французького прихильника Віктора Кузена. Далі розглянуто окремі аспекти творчості українського філософа Г. С. Сковороди та німецької філософії у викладанні та харківських публікаціях відомого славіста І. І. Срезневського. Наприкінці цієї глави автор торкнувся філософських аспектів у позиціях професорів філософського, юридичного та медичного факультетів Харківського університету в 1834-1850 рр.

У *Висновках* В. О. Абашнік вказав на особливості Харківської університетської філософії в 1804-1850 рр., серед яких найважливішими були: свобода викладання та дослідження (хоча вона й обмежувалася царським урядом у певні періоди, зокрема під час звільнення та висилки першого харківського професора філософії І. Є. Шада у грудні 1816 р.); домінування ідей німецької класичної філософії та вивчення життєвого шляху та праць українського класика Г. С. Сковороди.

Крім названих структурних елементів, вказана монографія В. О. Абашніка має також список використаної літератури (першоджерела та дослідницькі праці різними мовами), три резюме (українською, російською та німецькою мовами) та чотири додатки, в яких вперше подано: список професорів та викладачів філософської кафедри Харківського університету, список їхніх публікацій, список магістерських та докторських дисертацій, які були захищені до 1850 р. у Харківському університеті з філософської тематики, а також фото та ілюстрації за темою цієї монографії.

Вказане видання, поза всяким сумнівом, знайде своїх читачів, які цікавляться розвитком української філософської думки взагалі і в Харківському університеті зокрема.